

Tekstitehtäviä eri tiedonaloilta

1. HELPOT TEHTÄVÄT

Jokaisella sivulla on lyhyt tietoteksti ja siihen liittyvä tehtävä. **Väreillä** on tärkeä merkitys kuvien vuoksi. Myös osa tehtävistä perustuu värien käyttämiseen. Tulosta siis värikopiot.

Käsitteitä ja määritelmiä

Seuraavassa tekstissä määritellään käsite viljelykasvi ja annetaan esimerkkejä viljelykasveista. Sitten käsitellään ravintokasveja. Tekstissä on kaksi kappaletta.

Ihminen **viljelee** kasveja. Viljeleminen tarkoittaa sitä, että kasvia kasvatetaan paljon johonkin tarkoitukseen. **Viljelykasvi** voi olla **ravintokasvi**, josta saadaan ruokaa, kuten esimerkiksi porkkana. Viljelykasvi voi olla **raaka-ainekasvi**, kuten esimerkiksi puuvilla, josta tehdään lankaa ja kangasta. Ruusu ja tulppaani ovat **koristekasveja**. Nekin ovat viljelykasveja.

Ensimmäiset ravintokasvit olivat kasveja, joiden siemenistä ihmiset tekivät jauhoja. Siksi niitä sanotaan viljakasveiksi. Jauhoista leivottiin leipää. Suomalaisia viljakasveja ovat ruis, kaura, ohra ja vehnä.

TEHTÄVÄT:

1. Viljelykasvi on yläkäsite. Mitä alakäsitteitä siihen kuuluu eli miten viljelykasvit ryhmitellään? Kirjoita ryhmän nimi perusmuodossa laatikkoon. Apua saat väreistä.

VILJELYKASVIT		

2. Ruis, kaura, ohra ja vehnä ovat ravintokasveja, joista saadaan jauhoja. Seuraavassa on kaksi kasvia, joista myös tehdään jauhoja. Arvaatko ne?

M _ _ _ _ I

T _ _ _ _ I

Käsitteen määritelmä

Seuraavassa määritelmässä on yläkäsite ja sen jälkeen useita ominaisuuksia, jotka kertovat, millainen jokin on. Lopussa on biologiaan liittyvä tärkeä asia.

Linnut ovat eläimiä. Niillä on **selkäranka** ja **höyhenpeite**. Linnuilla on **siivet**, ja useimmat linnut osaavat lentää. Linnut ovat **tasalämpöisiä** eli ne yrittävät pitää ruumiin lämpötilan samana, vaikka ilman lämpötila vaihtelee. Ne **lisääntyvät** munimalla munia.

TEHTÄVÄT:

1. Mikä lintu on? Kirjoita perusmuoto. _____

YLÄKÄSITE

2. Millaisia linnut ovat? Mitä niillä on?

S _____

H _____

S _____

T _____

OMINAISUUDET

3. Miten linnut lisääntyvät?

TÄRKEÄÄ
MAINITA

4. Kirjoita seuraaviin kuviin tekstit itse. Poimi ominaisuudet tekstistä. Kirjoita kokonainen virke.

Käsitteen määritelmä

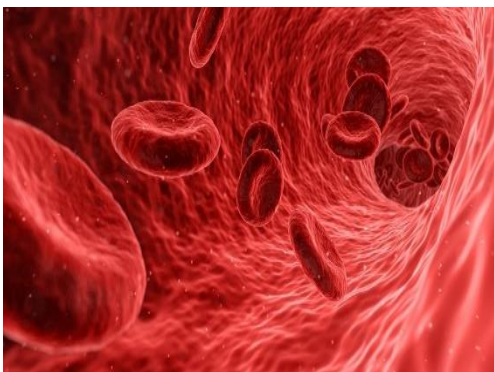
Seuraavassa tekstissä määritellään, mikä eliö on. Siinä on ensin määritelty yksi ominaisuus ja sitten luetellaan, miten eliö toimii.

OMINAISUUS: Eliö muodostuu soluista. Eliöllä on solurakenne.

TOIMINTA: Eliö vaihtaa aineita eli ottaa aineita ja poistaa niitä.
Eliö reagoi ympäristöön, esimerkiksi valoon.
Eliö kasvaa eli soluja tulee lisää.
Eliö lisääntyy eli tekee uusia eliöitä, jälkeläisiä.
Eliö syntyy, vanhenee ja kuolee.

TEHTÄVÄ:

Valitse määritelmästä sopivaa virke kuvaan.

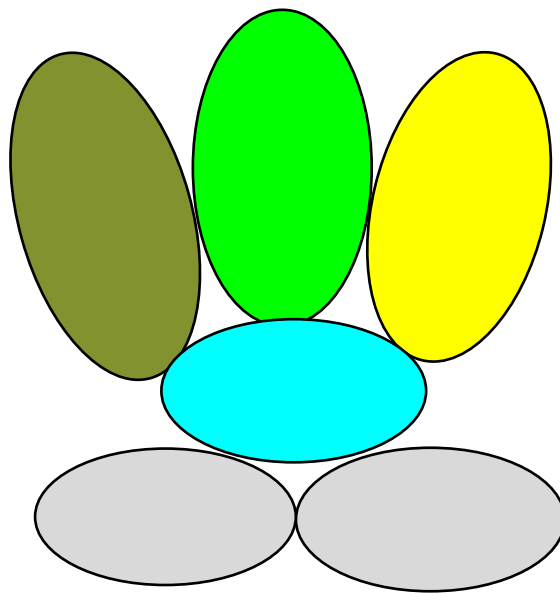
Luokittelu eli ryhmittely

Laitamme esineitä asioita, tapahtumia, ilmiöitä eri ryhmiin siksi, että meidän olisi helpompi käsitellä ja ymmärtää niitä. Haluamme järjestää tietoja. Tämän järjestämisen nimi on luokittelu. Seuraavassa tekstissä puhutaan eliöiden luokittelusta.

Maapallon eliöt luokitellaan eliökuntiin. Voimme ryhmitellä neljä eliökuntaa: arkit, bakteerit, alkueliöt, sienet, kasvit ja eläimet. Arkit ja bakteerit ovat pieniä soluja, joissa ei ole tärkeintä soluelintä, tumaa. Alkueliötkin ovat pelkkiä soluja, mutta niissä on tuma. Sienet eivät ole kasveja, koska niiden soluissa ei ole viherhiukkasia. Sienet ovat tärkeitä, koska ne hajottavat kuolleita eliöitä. Kasvit ja eläimet ovat tutuimmat eliökunnat.

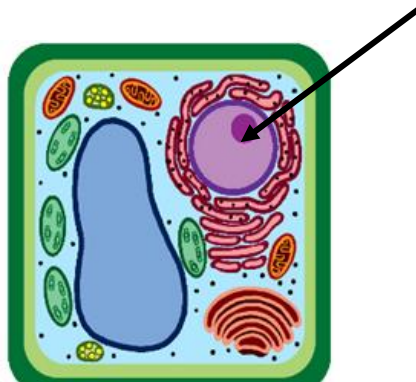
TEHTÄVÄT:

1. Kirjoita eliökunnan sukupuuhun eliökuntien nimet. Apua saat väreistä.

2. Solun kaikkea toimintaa ohjaa yksi soluelin. Löydät sen tekstistä kolmannelta riviltä. Tärkein soluelin eli solun keskus on ____ _ _ _ _.

kasvisolun malli

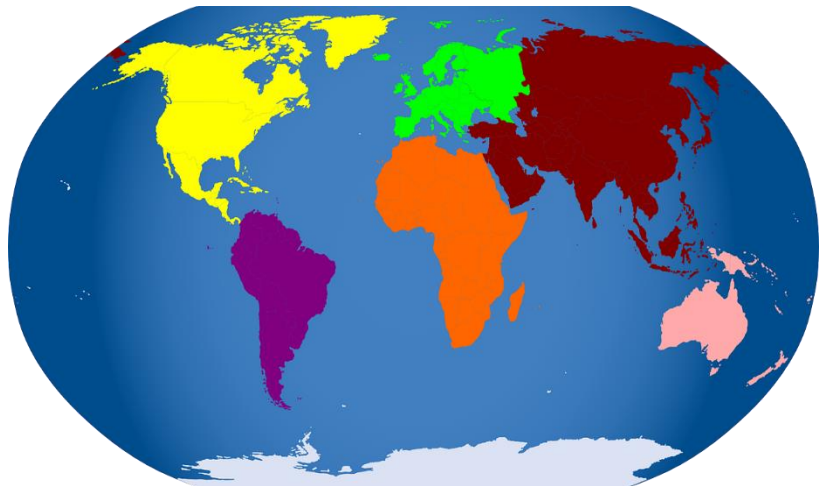
Luokittele/ryhmittele itse

Seuraavassa tekstissä esitellään maapallon maanosat.

Maanosia ovat Afrikka, Pohjois-Amerikka, Etelä-Amerikka, Australia, Etelämanner, Eurooppa ja Aasia. Euroopan ja Aasian välillä on vuoristo. Pohjois- ja Etelä-Amerikan välillä on kapea **kannas**. Afrikan, Australian ja Etelämantereen ympärillä on meri.

TEHTÄVÄ

1. Kirjoita oikean väriseen laatikkoon maanosan nimi.

2. Ota avuksi kartta ja ryhmittele seuraavat valtiot oikeaan maanosaan:

Mali, Ecuador, Puola, Malesia, Chile, Nepal, Ghana, Kroatia, Namibia, Uruguay, Sveitsi, Japani

AASIA	AFRIKKA	ETELÄ-AMERIKKA	EUROOPPA

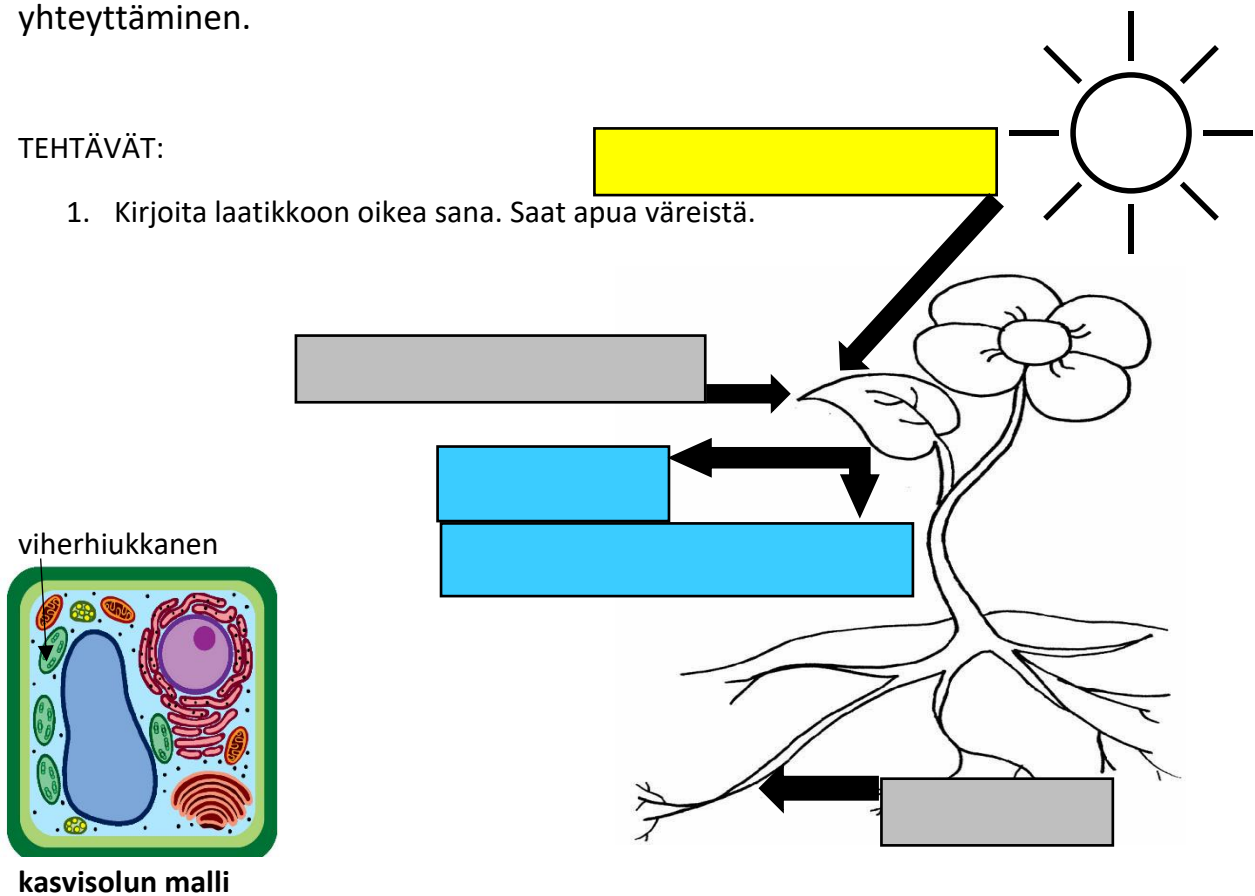
Ilmiön kuvauksesta kuvaksi

Biologiassa kuvataan ilmiöitä, joita tapahtuu luonnossa. Seuraavassa tekstissä kuvataan ilmiötä, joka nimi on yhteyttäminen.

Ravinto tarkoittaa arkikielessä ruokaa. Vihreä kasvi osaa tehdä ravintoa. Siihen tarvitaan **hiilidioksidia** ilmasta, **vettä** maasta ja **valoenergiaa** auringosta. Kasvin lehden soluissa on viherhiukkasia. Viherhiukkaset **yhteyttävät** hiilidioksidista ja vedestä **sokeria** ja **happea** auringon valon avulla. Tämä tapahtuma on nimeltään yhteyttäminen.

TEHTÄVÄT:

1. Kirjoita laatikkoon oikea sana. Saat apua väreistä.

2. Täydennä sanat seuraavaan määritelmään.

Yhteyttämiseen tarvitaan ilmasta _____, maasta _____ ja auringosta _____. Viherhiukkaset yhteyttävät hiilidioksidista ja vedestä auringon energian avulla _____ ja _____.

Kuvaus

Seuraavassa tekstissä kuvataan italialaista kaupunkia vuonna 1920.

Kaupungin keskellä oli tori. Torin laidalla oli kauppa, leipomo ja suutarin verstaas, jonka ikkunassa oli kenkiä. Torilta lähti neljä katu: yksi etelään, toinen itään, kolmas pohjoiseen ja neljäs länteen. Kadut olivat kivettyjä ja kapeita. Katujen varsilla talot olivat rapattuja, valkoisia tai ruskeita. Joissakin taloissa oli neljä, joissakin viisi kerrosta. Kadun yli kulkevista pyykkinaruista näki, millaisia vaatteita naapureilla oli. Avoimista ikkunoista leijui tomaattikastikkeen tuoksu. Kulkukissojen naukaisut, lasten nauru, naisen hyräily ja vanhojen miesten hiljainen puhe olivat katujen ääniä.

TEHTÄVÄT

1. Mitä tekstin kirjoittaja **näki**?

T _____ T _____ K _____

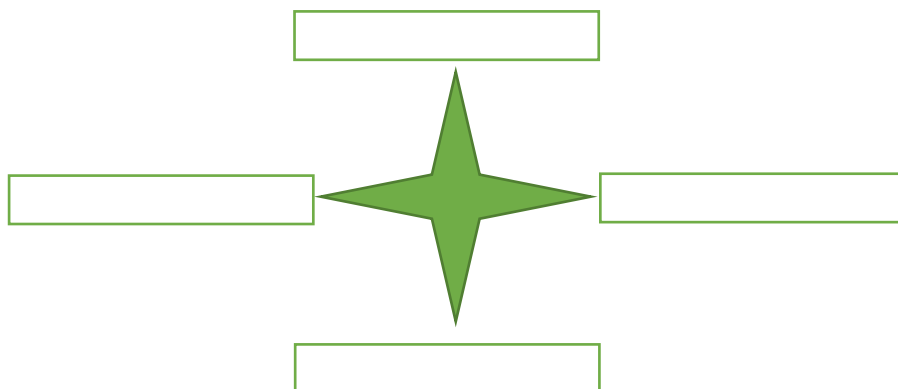
P _____

2. Mitä kirjoittaja **haistoi**?

3. Mitä ääniä hän **kuuli**?

4. Kirjoita ilmansuunnat oikeaan laatikkoon:

Kuvaa itse

TEHTÄVÄ:

Kuva on Helsingistä 1920-luvulla. Katso kuvaa. Tee samanlainen kuvaus. Kuvittele, että olet kaupungissa. Mitä näet: millaisia ovat kadut ja talot, mitä muuta näet? Mitä ääniä kuulet? Mikä tuoksuu?

Kuva: Savialoff, Alexander, kuvaaja 1920–1929, Museovirasto

Kuvaa ominaisuuksia

Seuraavassa tekstissä on ensin määritelty, mikä on laji. Sitten on kuvattu harmaalokkia. Siinä kuvataan harmaalokin ominaisuuksia eli kerrotaan, millainen harmaalokki on.

Olet kuullut sanan laji. Laji on ryhmä eliöitä, joilla on samanlaisia ominaisuuksia ja jotka voivat lisääntyä keskenään. Esimerkiksi voikukka on kasvilaji, karhu on eläinlaji ja kantarelli on sienilaji.

Harmaalokki on lintulaji ja samalla tietysti myös eläinlaji. Harmaalokki on yli puoli metriä pitkä, melko iso lintu. Sen selkä on harmaa. Pää ja rinta ovat valkoiset. Harmaalokin nokka on keltainen ja ~~se on~~ hiukan käyrä. Jalat ovat vaaleanpunaiset. Harmaalokki näyttää vihaiselta.

HARMAALOKKI, pituus n. 50–65 cm

TALITIAINEN, pituus n. 13–15 cm

TEHTÄVÄ:

1. Kuvaa samalla tavalla talitiaisen ulkonäköä.

Mitä tapahtui?

Seuraavassa historian tekstissä tapahtumat kerrotaan aikajärjestyksessä eli selostetaan. Teksti käsittelee Suomen sotakorvauksia.

Suomi kävi kaksi sotaa Neuvostoliiton kanssa vuosina 1939–1944. Suomi hävisi sodat. Rauha solmittiin vuonna 1944. Rauhansopimuksessa määrättiin myös se, että Suomen pitää maksaa sotakorvauksia Neuvostoliitolle. Niiden suuruus oli euroiksi muutettuna 4,5 miljardia euroa. Korvaukset maksettiin tavaroina: Suomesta vietiin Neuvostoliittoon vetureita, junanvaunuja, puutavaraa, kokonaisia laivoja. Vuonna 1952 Suomesta lähti viimeinen sotakorvausjuna Neuvostoliittoon. Suomi oli silloin maksanut kaikki sotakorvaukset.

TEHTÄVÄT:

1. Kirjoita vuosiluvun viereen, mitä tapahtui. Käytä tekstissä olevia verbejä.

1939–1944 _____

1944 _____

1952 _____

2. Toisessa virkkeessä on verbi, joka on vastakohta verbille **voittaa**. Kirjoita verbi perusmuodossa:

3. Tämäkin oli sotakorvaustuote. Mikä se on. Löydät tekstistä.

Tekstitehtäviä eri tiedonaloilta

2. VAATIVAMMAT TEHTÄVÄT

Tekstit ovat vaikeusasteeltaan eritasoisia. Jokaisen tekstin avainkäsitteitä on laatikoitu, ja niille etsitään selitys tekstin lukemisen jälkeen. Tehtävät ohjaavat kiinnittämään huomiota keskeisiin asioihin tekstissä, sanavaraston laajentamiseen ja lisätiedon hankkimiseen aiheesta.

Tekstisivu ja tehtävä sivu ovat erillisiä, ne voi tulostaa kaksipuolisena tai kahtena paperikopiona. Väreillä on merkitystä, joten värikopiot tarvitaan.

Kauppatorin hevoset

Seuraavassa tekstissä kuvataan Helsingin kauppatorin näkymää 1950-luvulla ja hevosen merkitystä suomalaisille. Tekstissä on kaksi kappaletta. Ensimmäisessä kerrotaan hevosen päivästä Kauppatorilla. Toisessa kappaleessa kuvataan yhtä hevosrotua.

1950-luvulla Helsinki näytti erilaiselta kuin tänään. Raitiovaunujen ja autojen lisäksi kaduilla näki hevosia. Hevonen veti yleensä *kärryä*, jossa oli *avolava*. Kauppatorilla oli paljon hevosia. Ne kuljettivat tavaroita maaseudulta myytäväksi: sipuleita, porkkanoita, kaaleja ja muita *vihanneksia*. Joillakin hevosilla oli kaurapussi turvan (*turpa-turvan*) alla. Siitä hevonen voi syödä pitkän päivän aikana. Hevosen omistaja kävi hevosen luona monta kertaa työpäivän aikana. Joskus tuo tärkeä kotieläin sai häneltä omenan tai porkkanan *palkaksi pitkästä odotuksesta*. Kauppatori meni kiinni yleensä kello kahdelta, ja sen jälkeen alkoi kotimatka.

Hevonen on ollut ihmisen kumppani Suomessa noin 2500 vuotta. Suomessa yleisin hevosrotu oli suomenhevonen. Rotu on *jalostettu* Suomessa. Se on ollut vahva, rauhallinen ja luotettava työhevonen. Maanviljelijöillä on ollut hevosia, jotka ovat auttaneet monissa maatilan töissä ennen traktorien aikaa. Talvisodan ja jatkosodan aikana suomenhevoset olivat *rintamalla*. Hevosilla kuljetettiin tavaraa, ruokaa ja sotilaita. Hevoset veivät haavoittuneet sotasairaalaan ja kuolleet haudattavaksi. Suomenhevosia on käytetty paljon myös metsätöissä, ja on niillä myös ratsastettu.

HEVONEN

VIHANNES

KOTIELÄIN

ROTU

MAANVILJELY

RINTAMA

RATSASTAA

Yhdistä sanaan oikea selitys:

hevonen	eläin, jonka ihminen on kesyttänyt, ei elä luonnossa
vihanne	liikkua hevosen selässä istuen
kotieläin	ruokakasvien kasvattaminen
rotu	sodassa paikat, joissa sotaa käydään tai ollaan asemissa
maanviljely	ruokakasvi, josta syödään juuri, kukinto, lehti tai varsi
rintama	kesytetty kotieläin, joka kuuluu kavioeläimiin
ratsastaa	eläinlaji, jota ihminen on muokannut/jalostanut

Lisää tietoa:

<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2010/09/16/hevosten-helsinki-1950>

TEHTÄVÄT:

1. **Virke** alkaa isolla alkukirjaimella ja sen lopussa on piste, huutomerkki tai kysymysmerkki.

Montako virkettä tekstissä on? _____

2. Tekstissä on **kappaleita** (kappale). Yhdessä kappaleessa on yleensä yksi asia, ajatus tai näkökulma asiaan. Kun kirjoitetaan uudesta asiasta, ajatuksesta tai näkökulmasta, aloitetaan uusi kappale. Kun teksti jaetaan kappaleiksi, sitä on helpompi lukea. Kappaleiden väliin jätetään tyhjä rivi, tai kappale voidaan sisentää. Silloin aloitetaan kappaleen ensimmäinen rivi kauempaa reunasta.

Montako kappaletta tekstissä on? _____

3. Huomaa: palkaksi jostakin: *palkaksi pitkästä odotuksesta*. Tee virke seuraavista sanoista:

Max - saada - 20 euroa - palkka - auttaminen

4. Miksi hevosia oli ennen Kauppatorin laidalla?

5. Mitä verbiä käytetään, kun puhutaan jonkin kasvi- tai eläinlajin tekemisestä paremmaksi?

Tiesitkö, että hevosia elää myös villeinä luonnossa?

Luomua!

Seuraavassa tekstissä kuvataan, mitä on luomuviljely. Tekstissä eritellään kaksi asiaa, jotka tekevät viljelystä luomuviljelyä. Johdantokappaleen lisäksi on kaksi asiakappaletta. Saat tietää, mitä tarkoittavat eloperäiset lannoitteet ja viljelykierto.

Kaupoissa myydään luomumaitoa, luomuleipää, luomuperunoita. Luomu tarkoittaa luonnonmukaisesti tuotettua. Jos ostat luomuporkkanoita, niiden viljelyssä on käytetty eloperäisiä lannoitteita, ja viljelijä on harjoittanut viljelykiertoa.

LUONNONMUKAINEN

Ravinteet ovat aineita, jotka auttavat kasvia kasvamaan. Kasvi ottaa näitä aineita maasta. Esimerkiksi typpi ja fosfori ovat tällaisia ravinteita. Viljelykasveista valmistetaan ruokaa eläimille ja ihmisille. Esimerkiksi porkkana on viljelykasvi. Viljelykasvit tarvitsevat paljon ravinteita, ja siksi esimerkiksi typpeä ja fosforia pitää lisätä pelloille. Verbi **lannoittaa** tarkoittaa ravinteiden lisäämistä pelloille. Jos tila on ns. luomutila, siellä käytetään vain **eloperäisiä lannoitteita**: eläinten lantaa, kompostituotetta tai viherlannoitetta, jota saadaan esimerkiksi herneistä.

RAVINNE

LANNOITTA

ELOPERÄINEN

Luomutilalla harjoitetaan vuoroviljelyä. Viljelykierto eli vuoroviljely tarkoittaa sitä, että samalla pellolla kasvatetaan vuorotellen eri kasveja. Pellolla voidaan kasvattaa ensin esimerkiksi porkkanoita ja seuraavana vuonna herneitä. Herneet ovat palkokasveja, joiden juuret sitovat tärkeää ravinnetta, typpeä, ja siksi sitä jää maahan. Kun seuraavana vuonna viljellään porkkanaa, sille riittää typpeä ravinteeksi.

VUOROTELLEN

VUOROVILJELY

Yhdistä sanaan oikea selitys:

luonnonmukainen	tärkeä aine, jota kasvit ottavat maaperästä
ravinne	kasvien ja eläinten hajoamisessa muodostunut, orgaaninen
lannoittaa	pellolla kasvatetaan vuorotellen eri kasveja
eloperäinen	toinen toisensa jälkeen
vuorotellen	laittaa maahan ravinteita
vuoroviljely	luontoon sovitettu, toimitaan ilman keinotekoisia lannoitteita

Lähde ja lisää tietoa:

<https://luomu.fi>

TEHTÄVÄT:

1. Montako virkettä tekstissä oli? _____

2. Tässä tekstissä on kolme kappaletta. Ensimmäisessä kappaleessa **määritellään**, mitä tarkoittaa sana **luomu**. Toisessa kappaleessa **käsitellään ravinteita ja lannoittamista eloperäistä lannoittamista**. Mitä kolmannessa kappaleessa **käsitellään**?

3. Kirjoita vielä määritelmä seuraaville käsitteille:

ravinne =

eloperäinen lannoite=

vuoroviljely =

4. Mitä luomutuotteita olet ostanut kaupasta?

Herneen **palkoja**

Porkkanoita myydään usein nipussa

Pölytys

Teksti kertoo pölytyksestä, yhdestä kasvien elämän tärkeästä ilmiöstä. Tekstissä on johdantokappale ja kaksi asiakappaletta.

Olet ehkä kuullut sanan pölytys biologian tunnilla. Ainakin olet kuullut sanan pöly. Kun puhumme pölytyksestä, pöly tarkoittaa siemenkasvien *siitepölyä*, jota syntyy kukan *heteissä*. Heteiden lisäksi jokaisessa kukassa on *emi*. Pölytyksessä toisen kukan siitepölyä tulee toisen kukan emiin. Näin tapahtuu *hedelmöitys*. Sitten kukan emissä alkaa kehittyä *siemen*. Siemenessä on uuden kasvin alku. Ilman pölytystä siemenkasvi ei siis voi lisääntyä.

SIITEPÖLY

HEDELMÖITYS

SIEMEN

Siitepöly voi kulkea toiseen kasviin tuulen mukana. Silloin kasvilla on *tuulipölytys*. *Hyönteispölytyksessä* hyönteinen käy kukassa. Kukan siitepöly tarttuu hyönteiseen. Se kuljettaa siitepölyn toiseen kukkaan. Hyönteispölytys on monella ruokakasvilla, joita syömme joka päivä. Tärkeimpiä pölyttäjiä ovat mehiläiset ja kimalaiset. Myös jotkut perhoset ja muut hyönteiset pölyttävät.

TUULIPÖLYTYS

HYÖNTEINEN

HYÖNTEISPÖLYTYS

Tällä hetkellä pölyttävien hyönteisten määrä maapallolla vähenee *dramaattisesti*. Se on huolestuttavaa. Jos pölyttäjiä ei ole, ei tule uusia kahvipensaita eikä uusia omenapuita. Pölyttäjien väheneminen johtuu ilmastonmuutoksesta, hyönteismyrkkien käyttämisestä ja sopivan elinympäristön puutteesta. Elinympäristöt häviävät, kun rakennetaan taloja, teitä tai puistoja, joissa on pelkkää nurmikkoa. Onneksi asialle yritetään tehdä jotakin. Moneen puistoon on jätetty alueita, jossa kasvit saavat vapaasti rehottaa koko kesän. Siellä voi kasvaa mitä vain. Sinne menevät myös kimalaiset ja mehiläiset.

ILMASTONMUUTOS

ELINympäristö

Yhdistä sanaan oikea selitys:

siitepöly	sukusolut yhdistyvät, kasveilla siitepöly kulkee kukan emiin
hedelmöitys	uuden kasvin alku
siemen	alue, jolla eliöt elävät ja josta ne hankkivat ravintoa
tuulipölytys	Maapallon ilmaston lämpeneminen
hyönteinen	pöly, jota kukan heteet kehittävät
hyönteispölytys	tuuli kuljettaa toisen kasvin siitepölyä toiseen kasviin
ilmastonmuutos	hyönteinen kuljettaa toisen kasvin siitepölyä toiseen kasviin
elinympäristö	eliöt, joilla on kolmiosainen ruumis, siivet ja tuntosarvet

TEHTÄVÄT:

1, Ensimmäinen kappale on johdanto. Saat seuraavista sanoista luonnon ilmiön, jota johdanto kuvaa. Tee virke. Muista välimerkki ja loppumerkki:

toisen kasvin kukan Hedelmöitys kun tapahtuu emiin siitepöly kulkee

1. Toisessa kappaleessa mainitaan kaksi tärkeää pölytystapaa. Mitkä ne ovat?

_____ ja _____

2. Mitä mehiläinen tekee kuvassa? Tee virke:

3. Luonnon tapahtuma on luonnon _____. Löydät sanan tältä sivulta.

Nämäkin kuuluvat hyönteisten luokkaan. Tunnistatko lajit?

Muuttolinnut

Teksti kuvaa yhtä luonnon ilmiötä, lintujen muuttoa. Tekstissä on johdantokappale, kaksi asiakappaletta ja loppukappale, jossa käsitellään ilmastonmuutoksen vaikutuksia ilmiöön.

"Kuu kiurusta kesään, puoli kuuta peipposesta, västäräkistä vähäisen, pääskysestä ei päivääkään" on vanha suomalainen loru. Kaikki neljä lintua, kiuru, peipponen, västäräkki ja pääskynen ovat muuttolintuja. Ne lentävät syksyllä hyvin kauaksi etelään, missä ne viettävät talven. Keväällä ne palaavat pohjoiseen. Paikkalinnut viettävät kesän ja talven samalla alueella.

MUUTTOLINTU

PAIKKALINTU

Miksi linnut muuttavat? Muuttolinnut ovat sellaisia lintuja, jotka syövät hyönteisiä tai kaloja. Siksi ne muuttavat talveksi alueille, missä ei ole pakkasta eikä vesi jäädy. Silloin niille riittää ravintoa. Kesällä niiden kannattaa tulla pohjoiseen siksi, että silloin täällä on paljon ravintoa ja tilaa. Täällä on helpompi tehdä oma reviiri. Biologiassa reviiri tarkoittaa aluetta, mistä eläinlaji saa ravinnon.

RAVINTO

REVIIRI

Muuttolintuja on rengastettu jo sata vuotta. Rengastaminen tarkoittaa, että muuttolinnun jalkaan laitetaan kevyt metallirengas. Tämän avulla on saatu tietää, että osa Suomen muuttolinnuista lentää talveksi Etelä-Eurooppaan, osa Afrikkaan. Lapintiira lentää Antarktiselle eli Etelämantereelle. Matka on pitkä.

RENGASTAA

MANNER

Ilmastonmuutos vaikuttaa myös muuttolintuihin. Muuttolinnut syövät hyönteisiä ja niiden toukkia, joita on alkukesällä paljon. Alkukesällä kuoriutuvat myös muuttolintujen poikaset. Niillekin riittää paljon ravintoa. Jos sää on lämmin jo keväällä, hyönteisiä ja toukkia tulee ennen alkukesää. Linnut eivät tätä tiedä. Ne tekevät poikaset alkukesällä. Silloin hyvä hyönteis- ja toukka-aika on jo mennyt ohi.

POIKANEN

KUORIUTUA

Yhdistä sanaan oikea selitys:

muuttolintu	jonkun eläimen, esimerkiksi. linnun, lapsi
paikkalintu	alue, jolla eläin elää ja josta se saa ravinnon
ravinto	laittaa linnun jalkaan metallinen rengas
reviiri	maapallon suuri alue, jota ympäröi meri
rengastaa	lintu, joka vaihtaa paikkaa kesäksi ja talveksi
manner	aineet, joita elävän eliön solut tarvitsevat
poikanen	lintu, joka elää samalla alueella pysyvästi
kuoriutua	tulla ulos munasta

TEHTÄVÄT:

1. Mitä kappaleessa tapahtuu? Yhdistä kappaleen väri oikeaan kuvaukseen:

- Kappaleessa määritellään rengastaminen ja selitetään, miksi lintuja rengastetaan.

- Kappaleessa selitetään, miksi ilmastonmuutos vaikuttaa myös muuttolintuihin.

- Kappaleessa mainitaan neljän muuttolinnun nimet ja määritellään käsitteet muuttolintu ja paikkalintu.

- Kappaleessa selitetään, miksi linnut muuttavat paikasta toiseen.

2. **Laji** on yhteinen nimitys yksilöille, jotka voivat lisääntyä, saada jälkeläisiä keskenään. Lajilla on myös samanlaisia ominaisuuksia. Tekstissä mainitaan neljä lintulajia, **kiuru**, **peippo**, **västäräkki** ja **haarapääsky** (pääskyjä on kolme eri lajia). Käytä Googlea ja kirjoita oikean lajin suomenkielinen nimi kuvan alle.

1. Ihminen saa lapsia, lintu saa poikasia. Mikä on näiden yhteinen nimitys, yläkäsite?

J _ _ _ _ _

2. Elävä eliö tarvitsee ravintoaineita. Me saamme niistä ruuasta, joskus myös purkista. Muistatko, mitkä ovat **ravintoaineet**? Jatka alkukirjaimesta sana:

H _ _ _ _ _

R _ _ _ _ _

P _ _ _ _ _

K _ _ _ _ _

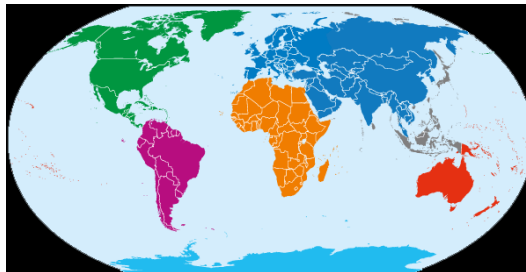
V _ _ _ _ _

Maata ja merta

Teksti on maantieteen tietoteksti. Tekstissä on kolme kappaletta. Jokaisessa kappaleessa määritellään tärkeitä käsitteitä. Tekstissä myös ohjataan etsimään lisää tietoa.

Maapallo on sininen planeetta, sillä sen pinta-alasta on vettä yli 78 prosenttia. Manner on nimi suurelle maa-alueelle, jonka ympärillä on *meri*. Maapallon mantereet ovat Euraasia, Afrikka, Pohjois-Amerikka, Etelä-Amerikka, Australia ja Etelämanner.

MANNER

TUTKIJA

MAANOSA

Sana maanosa ei tarkoita samaa kuin manner. Kaikkia maanosa ei ympäröi meri. Maanosa ovat samat Afrikka, Pohjois-Amerikka, Etelä-Amerikka, Australia ja Etelämanner, mutta Eurooppa ja Aasia ovat kaksi eri maanosaa. Niiden välillä on vuoristo. Maanosien rajana voi olla siis meri tai vuoristo.

Maapallon mantereet eivät aina ole näyttäneet samanlaisilta kuin nyt. Mantereet ovat liikkuneet miljoonien vuosien aikana. Kaikki mantereet ovat olleet kiinni toisissaan. Geotieteilijät tutkivat maan ilmiöitä ja myös maan historiaa. Tutkijat ovat laatineet teorian mantereiden liikkumisesta maapallon historian aikana. Löydät esimerkiksi tästä linkistä simulaation mantereiden liikkumisesta. <https://dinosaurpictures.org/ancient-earth#0> . Myös YouTubesta löydät monia englanninkielisiä simulaatiota. Simulaatio on esitys, joka *jäljittelee* todellisuutta. Tieteilijät ovat myös *ennustaneet*, että 250 miljoonan vuoden kuluessa maapallon mantereet olisivat taas yhdessä.

GEOTIETEET

TEORIA

SIMULAATIO

Yhdistä sanaan oikea selitys:

manner	jonkin asian selvittäjä, korkeasti koulutettu
tutkija	selitysmalli, joka perustuu tietoon ja tutkimuksiin
maanosa	sovellus, joka jäljittelee todellisuutta
geotieteet	maapallon suuri alue, jota ympäröi meri
simulaatio	maapallon osa, jonka raja voi olla meri tai vuoristo
teoria	maata ja sen ilmiöitä tutkivat alat

TEHTÄVÄT:

1. Kahdessa ensimmäisessä kappaleessa määritellään. Kirjoita virkkeille jatko:

Ensimmäisessä kappaleessa määritellään, mikä on _____.

Toisessa kappaleessa määritellään, mikä on _____.

2. Rakenna sanoista virke. Muista välimerkki pilkku ja loppumerkki piste:

manner sisältyy ja Euraasia johon Eurooppa kaksi on maanosaa Aasia

3. Miten tekstissä on ilmaistu, että mantereet ovat liikkuneet hyvin pitkän ajan kuluessa?

Jatka virke loppuun:

Mantereet ovat liikkuneet

4. Australiassa elää joitakin eläinlajeja, joita ei elä millään muulla mantereella. Tunnista lajit:

Missä olet - sijaintitieto

Tekstissä on johdantokappale, jossa määritellään käsite sijainti. Sitten on kaksi laatikoitua kappaletta, joissa kuvataan kartan leveys- ja pituuspiirejä.

Sijainti kertoo, missä joku tai jokin on. Sinulla on osoite. Se on sinun sijaintisi silloin, kun olet kotona. Kartta on pienennetty kuva alueesta. Karttaa katsotaan aina ylhäältä alas. Jotkut sanovat sitä *lintuperspektiiviksi*. Sijainti on piste kartalla. Karttaan on merkitty esimerkiksi kaupungin, valtion, vuoriston tai vesistön sijainti. Sijainti voidaan ilmoittaa tarkasti koordinaatteina, jotka ovat leveys- ja pituusasteita.

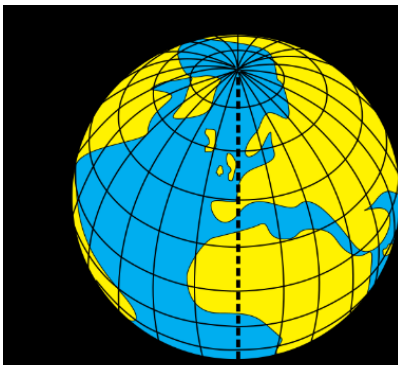
SIJAINTI

KARTTA

KOORDINAATTI

Maapallo jaetaan eteläiseen ja pohjoiseen pallonpuoliskoon leveyssuunnassa. Keskellä kulkee Päiväntasaaja, leveyspiiri, jonka asteluku on 0°. Päiväntasaajan yläpuolella on **pohjoinen leveys (N)** ja alapuolella on **eteläinen leveys (S)**.

Maapallo jaetaan itäiseen ja läntiseen pallonpuoliskoon pituussuunnassa. Lontoon kohdalla kulkee pituuspiiri, jonka asteluku on 0. Sen oikealla puolella on **itäinen pituus (E)** ja vasemmalla puolella on **läntinen pituus (W)**.

**ASTEEN
MERKKI ON °**
**YKSI ASTE ON
60 ´ ELI
MINUUTTIA.**
**YKSI
MINUUTTI ´
ON 60
SEKUNTIA.**

Yhdistä sanaan oikea selitys:

sijainti

ylhäältä päin tehty pienennetty kuva alueesta

kartta

ilmoitetaan maantieteessä leveys- ja pituuspiireinä

koordinaatti

paikka, joka voidaan ilmoittaa koordinaattien avulla, osoitteena jne.

TEHTÄVÄT:

1. Miksi sanotaan, että karttaa katsotaan lintuperspektiivistä?

2. $76^{\circ}20'35''$ luetaan 76 astetta, 20 minuuttia, 35 sekuntia. Kirjoita seuraavat asteluvut samalla tavalla.

$32^{\circ} 10' 23''$

$93^{\circ} 45' 19''$

3. Mitä tarkoittavat alkukirjaimet suomeksi? Ne tulevat englannin kielestä:

N = _____

S = _____

E = _____

W = _____

4. Ota esille Google Maps ja tutki, minkä kaupunkien koordinaatit ovat seuraavat:

$40^{\circ}40.2'N, 73^{\circ}56.4'W$ = _____

$48^{\circ}51'24''N, 002^{\circ}21'04''E$ = _____

5. Mitkä koordinaatit Google Maps antaa siihen paikkaan, jossa olet juuri nyt?

Millaisessa paikassa olet – ominaisuustieto

Tässä tekstissä on johdantokappale, jossa määritellään kaksi tärkeää käsitettä **paikka** ja **paikkatieto**. Toisessa kappaleessa eritellään erilaisia paikkatietoja. Toisessa kappaleessa avataan käsite mittakaava.

Sijainti on paikkatieto. Se kertoo, missä olet. Kun katsot karttaa, näet erilaisia värejä ja merkkejä. Ne kertovat paikkojen ominaisuuksista, **millaista siellä on**. Jos kaupungin ympärillä on tummanruskeaa, siellä on korkeita paikkoja, vuoria. Jos kaupunki on lähellä sinistä aluetta, se on lähellä vesistöä. Kartoista näemme, onko kaupunki lähellä suuria maanteitä, kulkeeko sinne rautatie, onko kaupunki iso vai pieni. Nykyisin saamme paljon tietoa paikkojen ominaisuuksista valokuvista ja videoista. Myös luvut, esimerkiksi pinta-ala tai asukasluku, kertovat paikasta. Paikkatietoa antavat myös erilaiset tekstit.

OMINAISUUS

Jokaisessa kartassa on mittakaava. Mittakaavasta selviää, kuinka paljon karttakuvaa on pienennetty todellisuudesta. Mittakaava ilmoitetaan tavallisesti suhteena: 1 : 200 000. Tämä tarkoittaa, että yksi senttimetri (cm) kartalla on todellisuudessa 200 000 cm eli kaksi kilometriä (km). Monesti mittakaava ilmoitetaan kuvana:

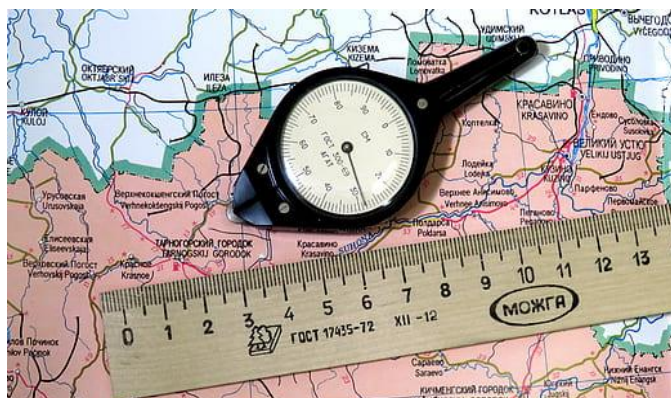
MITTAKAAVA

0 5 10 km
| | |

Yhdistä sanaan oikea selitys:

ominaisuus kertoo, millainen joku tai jokin on

mittakaava kertoo, miten paljon kartan kuvaa on pienennetty todellisuudesta

TEHTÄVÄT:

1. Etsi Google Mapsista Vaasan kaupunki. Kuvaa, missä Vaasa sijaitsee *ilman koordinaatteja*. Käytä ilmansuuntia, lähellä olevia kaupunkeja, vesistöjä jne. Apua saat laatikon tekstistä.

Vaasa sijaitsee _____

Helsinki sijaitsee Etelä-Suomessa. Helsinki on Suomenlahden rannalla. Lähimmät kaupungit ovat Espoo ja Vantaa.

2. Millainen paikka Vaasa on? Mene Google Mapsissa Vaasaan ja etsi ensin Rewell-Center. Se on Vaasan keskustassa. Kuvaa, millainen paikka keskusta on. Etsi sitten Palosaari. Millaista siellä on? Käytä Street View -näkyä.

OMINAISUUSTIETOA VAASASTA

Carlos Acosta

Tekstissä sinulle esitellään maailmankuulu tanssija Carlos Acosta.

Katsoin vähän aikaa sitten elokuvan Yuli. Se kertoi kuubalaistaustaisen tanssijan Carlos Acostan elämästä. Halusin tutustua Carlos Acostaan tarkemmin. Sain selville, että elokuva perustui tosiasioihin, Carlos Acostan omaelämäkertaan.

Carlos Acosta syntyi vuonna 1973 köyhään perheeseen Havannassa. Hänen isänsä näki, että Carlos osasi tanssia. Isä pakotti hänet Kuuban kansalliseen balettikouluun, vaikka Carlos itse ei halunnut. Balettikoulussa hänellä oli hyviä opettajia, jotka huomasivat, miten lahjakas Carlos oli. Kaikki ei ollut helppoa. Entiset kaverit kiusasivat Carlost tanssimisen vuoksi ja nimittelivät tytöksi ja homoksi. Carlos kuitenkin jatkoi tanssimista.

1990 Carlos Acosta voitti kansainvälisen balettikilpailun Lausannessa, Sveitsissä. Hän sai palkinnon myös toisessa kilpailussa Pariisissa. Kaikki muuttui. Kilpailujen jälkeen hänet kutsuttiin Englannin kansalliseen balettiin. Carlos lähti kuitenkin jo vuoden kuluttua ensin Kuubaan ja sitten Texasiin, Yhdysvaltoihin. Siellä hän teki monta hienoa roolia eri balettiesityksissä. Vuonna 1998 Carlos Acosta muutti takaisin Britanniaan, sillä hän sai kutsun Lontoon kuninkaalliseen balettiin. Lontoon lisäksi hän vieraili useissa eri maissa tanssimassa ja teki omia esityksiä. Hänestä tuli maailmankuulu. Acosta lopetti Lontoon kuninkaallisessa baletissa vuonna 2015.

Carlos Acosta on nykyisin Birminghamin kuninkaallisen baletin johtaja. Hänen perheeseensä kuuluu vaimo ja kolme lasta.

Lähteet: https://en.wikipedia.org/wiki/Carlos_Acosta
<https://www.carlosacosta.com/>

Yhdistä sanaan oikea selitys:

omaelämäkerta	osa, jota näyttelijä, laulaja tai tanssija esittää
baletti	tanssin suuntaus, jossa on tietyt liikkeet, voi tarkoittaa myös paikkaa tai teosta
kansainvälinen	yhden maan/valtion sisäinen
kansallinen	useiden maiden välinen
rooli	itse kerrottu elämäntarina

OMAEELÄMÄKERTA

BALETTI

KANSAINVÄLINEN

KANSALLINEN

ROOLI

TEHTÄVÄT:

1. Johdanto-kappaleessa kirjoittaja kertoo, miksi hän kiinnostui Carlos Acostasta. Tee virke ja muista pilkku ja piste:

näki oli Carlos Acostasta jonka Kirjoittaja kertovan elokuvan nimi Yuli

2. Toisessa kappaleessa kerrotaan Carlos Acostan varhaisesta elämästä ja siitä, miksi hän alkoi tanssia balettia. Tee virke ja muista pilkku ja piste:

hänet ei halunnut balettikouluun vaikka Isä Carlos itse vei

3. Kolmannessa kappaleessa kerrotaan aikajärjestyksessä Carlos Acostan urasta (työstä) tanssijana. Mikä oli uran käännekohta?

4. Viimeisessä kappaleessa kuvataan Carlos Acostan elämää _____
(Milloin?).

5. Mikä tarkoittaa samaa? Etsi tekstistä vastaava ilmaus.

itse kirjoitettu elämäntarina = _____

kyvykäs = _____

tunnettu koko maailmassa = _____

Stand up

Lue teksti, joka käsittelee Stand up -komiikkaa. Tee sen jälkeen tehtävät.

Stand up -esitys on yhden henkilön puhe-esitys. Esiintyjä kertoo vitsejä ja sanoo omia mielipiteitään niin, että yleisö/kuulijat nauraa. Silloin puhutaan Stand up -komiikasta. Esiintyjä on koomikko. Koomikon puheenaiheet voivat olla sellaisia, joista ihmiset ovat eri mieltä, esimerkiksi politiikkaa. Mutta monet aiheet ovat nykyisin myös koomikon omasta elämästä. Tärkeää on vuorovaikutus yleisön kanssa: komiikasta tulee sitä parempaa, mitä enemmän yleisö nauraa.

Stand up -komiikka alkoi Yhdysvalloista yli sata vuotta sitten, kun musiikkiteatterin yhteydessä kerrottiin vitsejä, yleensä toisista ihmisistä ja heidän ominaisuuksistaan. 1950-luvulla Yhdysvalloissa oli televisio-ohjelmia, joissa koomikot kertoivat vitsejä politiikasta ja puhuivat usein hyvin rumastikin. Yhdysvalloissa syntyi sitten myös Stand up -klubeja, joissa esiintyi samana iltana useita koomikoita. 1990-luvulla Stand upia oli niin paljon sekä televisiossa että klubeilla ja sen vuoksi yleisö alkoi jo kyllästyä. Siksi sen määrä väheni. 2000-luvulla Stand up -komiikalle riittää yleisöä.

Suomessa Stand up -komiikka alkoi 1990-luvulla. Tuli klubeja ja 2000-luvulla myös televisio-ohjelmia. Stand up -koomikkoja on paljon ja voit esimerkiksi tilata omaan juhlaasi koomikon esiintymään. Monet koomikot ovat näyttelijöitä, joilla on teatterialan koulutus, mutta joukossa on paljon muitakin. Yksi hyvin tunnettu koomikko on **Ali Jahangiri**, joka on koulutukseltaan kauppatieteiden maisteri.

KOMIIKKA

KOOMIKKO

POLITIikka

KLUBI

YLEISÖ

NÄYTTÉLIJÄ

TEATTERI

Yhdistä sanaan oikea selitys:

komiikka	yhteisten yhteiskunnallisten asioiden hoitamista
koomikko	paikka, jossa esitetään näytelmiä
politiikka	paikka, jossa voidaan esittää musiikkia, komiikkaa ja muuta viihdettä
klubi	esiintyjä, joka haluaa saada yleisön nauramaan
yleisö	esittää näytelmässä jotakin roolia/osaa
näyttelijä	viihteen laji, jossa yleisö saadaan nauramaan
teatteri	ihmiset, jotka seuraavat esitystä

TEHTÄVÄT:

1. Mitä kappaleessa tapahtuu? Kirjoita alle kappaleen väri.

Kappaleessa kerrotaan Stand upin vaiheista Suomessa ja kuvataan koomikkoja.

Kappaleessa määritellään, mitä on Stand up.

Kappaleessa kerrotaan Stand upin historiasta.

2. **Ismo Leikola** on suomalainen Stand up -koomikko. Etsi tietoa hänestä ja vastaa kysymyksiin.

Vuosi 2014 oli käännekohta Ismo Leikolan uralla. Mitkä kaksi asiaa tapahtui silloin seuraavissa kaupungeissa?

Los Angeles:

Lontoo:

3. Käy sivulla www.naurunpaikka.fi Mitä kaikkea sivustolla esitellään?

Arkkitehtuuri

Seuraavasta tekstistä puuttuu johdanto. Kirjoita se minä-muodossa itse ja käytä apuna kirjoittajan antamia tietoja:

- kirjoittaja rakenteli lapsena legoista kokonaisia kaupunkoja
- hän piirteli taloja
- hän otti lapsena erilaisista taloista valokuvia
- lukiossa hän päätti lähteä opiskelemaan arkkitehdiksi

Lapsena _____

Mitä arkkitehtuuri on? Opin, että siinä yhdistyvät taide ja tekniikka. Arkkitehti haluaa suunnitella jotakin sellaista, joka tekee vaikutuksen ihmisiin. Suunnitelmassa pitää ottaa huomioon, että se voidaan toteuttaa. Jos arkkitehti suunnittelee kauniin talon perheelle, talon pitää pysyä pystyssä, siellä pitää olla sähköt, vesi ja viemäri. Katto ei saa vuotaa ja lämmön pitää pysyä sisällä. Tämä kaikki on tekniikkaa. Kun tekniikka on kohdallaan, arkkitehti käyttää luovuutta ja mielikuvitusta, tekee taidetta. Arkkitehti voi suunnitella rakennuksia ja sisustusta, mutta myös puistoja, pihvoja, siltoja, kokonaisia kaupunginosia.

ARKKITEHTUURI

ARKKITEHTI

TEKNIikka

SISUSTUS

Suomessa tunnetuin arkkitehti on Alvar Aalto (1898–1976). Hän on maailmankuulu. Hän suunnitteli esimerkiksi Finlandia-talon, joka on Helsingissä. Minusta kaunein Alvar Aallon työ on Sunilan tehdas ja tehtaan asuinalue Kotkassa. Pidän myös monista nykyajan arkkitehtien töistä. Nykyisin arkkitehdit suunnittelevat rakennuksia ja muita töitä yhdessä. Monen hienon rakennuksen takana on kokonainen arkkitehtitoimisto.

Yhdistä sanaan oikea selitys:

arkkitehtuuri	erilaiset tavat valmistaa tuotteita ja toimia
arkkitehti	rakennuksen sisällä olevat asiat, esim. huonekalut, verhot, taulut jne.
tekniikka	rakennusten, maisemien jne. suunnittelu
sisustus	rakennusten, maisemien jne. suunnittelija

TEHTÄVÄT:

1. Kirjoittajan mielestä yksi upea rakennus Helsingissä on *Anttinen Oiva Arkkitehdit Oy:n* (yrityksen nimi) arkkitehtien suunnittelema rakennus, joka valmistui 2012. Ota selvää, mikä se on? Vihjeen saat kuvasta.

2. Tekstissä oli mainittu, että teknisen tiedon lisäksi arkkitehti tarvitsee mielikuvitusta ja luovuutta. Mihin ne liittyvät? Etsi sana perusmuodossa:

— — — — —

3. Sisustus tarkoittaa rakennuksen sisällä olevia asioita, huonekaluja, mattoja, verhoja, tauluja seinillä, seinien värejä. Katso sitä huonetta, jossa olet juuri nyt. Mitä siellä on? Millaisia huonekalut ja muut asiat ovat? Kuvaa värejä ja muotoja myös. Esim. *Huoneessa on valkoinen neliön muotoinen pöytä...*

Huoneessa on

Maailman kauneinta arkkitehtuuria

Tekstissä on johdanto aiheeseen. Johdannossa esitellään tulevaa tekstiä ja selitetään, miksi kauneudesta ollaan eri mieltä. Pienissä kappaleissa esitellään/kuvataan neljä eri rakennusta.

Silloin tällöin mediassa esitellään rakennuksia, joita sanotaan maailman kauneimmiksi. Kuka ne on valinnut? Joskus valinnan on tehnyt ns. suuri yleisö eli lehden lukijat tai television katsojat. Myös arkkitehdit itse ovat *aikojen kuluessa* valinneet maailman kauneimpia rakennuksia. Olet ehkä kuullut ilmauksen ”kauneus on katsojan silmässä”. Näemme kauneuden eri tavoilla. Siihen vaikuttaa moni asia: kulttuuri, kokemukset, läheiset ihmiset ja ihmiset, joita arvostamme. Tässä tekstissä esitellään kolme rakennusta, joita on hyvin usein pidetty maailman kauneimpina.

MEDIA

”SUURI YLEISÖ”

ARVOSTAA

Taj Mahal on mausoleumi eli hautarakennus. Se sijaitsee Agrassa, Intiassa. Se on rakennettu 1600-luvulla, ja siihen kuuluu useita rakennuksia. Rakennus on Unescon maailmanperintökohde.

Unesco on YK:n kasvatus- tiede ja kulttuurijärjestö. Unesco haluaa säilyttää koko maailmassa sellaista kulttuuri- tai luonnonperintöä, joka on arvokasta.

Talvipalatsi on Venäjän keisarin, hallitsijan, entinen asuin- ja hallintorakennus. Se sijaitsee Pietarissa, Venäjällä. Sen suunnitteli italialainen arkkitehti Rastrelli. Talvipalatsi kuuluu ns. Eremitaasiin, valtavaan taidemuseoon. Sekin on Unescon maailmanperintökohde.

Oopperatalo sijaitsee Sydneyssä, Australiassa. Sen on suunnitellut tanskalainen arkkitehti Jørn Utzon. Rakennus valmistui 1973 ja sekin on Unescon maailmanperintökohde. Se edustaa 1900-luvun arkkitehtuuria.

Yhdistä sanaan oikea selitys:

media

iso joukko tavallisia ihmisiä, enemmistö

”suuri yleisö”

pitää tärkeänä

arvostaa

viestin välittäjät, välitystavat, viestien sisältö

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

TEHTÄVÄT:

1. Mikä rakennuksista miellyttää sinua eniten?

_____ Taj Mahal _____ Talvipalatsi _____ Sydneyn oopperatalo

2. Kuvaa, millainen sinua miellyttävä rakennus on (värit, muodot, sopivuus paikkaan jne.).

3. Unesco on YK:n alainen järjestö. Mitä kirjaimet YK tarkoittavat?

4. Kuvassa on YK:n päämaja. Missä kaupungissa se on?

5. YK:lla on Unescon lisäksi monta erityisjärjestöä. Ota selvää, mitä ovat

seuraavat erityisjärjestöt.

Unicef _____

WHO _____

FAO _____

Ajanjaksoja

Tekstissä on johdantokappale, jossa kuvataan ajan mittaamista ja jakamista osiin. Teksti on historian tietoteksti. Toisessa ja kolmannessa kappaleessa kuvataan ajan jakamisen perusteita.

Muistatko itse, milloin aloit lapsena ymmärtää aikaa? Usein on sanottu, että ihmisen aikakäsitys kehittyy noin kahdeksanvuotiaana. Silloin lapsi tajuaa, että on olemassa aika, jolloin asiat tapahtuvat, ja joka etenee. Kun opiskelet biologiaa tai historiaa, sinun pitää ymmärtää aikaa. Elämän kehitys maapallolla on käsittämättömän pitkä aika, samoin ihmisen historia. Tämän vuoksi tieteissä jaetaan mennyttä aikaa ajanjaksoihin. Esimerkiksi yksi jakso voi olla 1000 vuotta.

AIKAKÄSITYS

AJANJAKSO

Historiaa voi kuvata aikajanalla, johon on merkitty vuosisadat tai vuosikymmenet. Sanotaan myös, että jotakin tapahtui esimerkiksi 1800-luvulla tai 1960-luvulla. Silloin tarkoitetaan sadan tai kymmenen vuoden ajanjaksoa.

Ajanjaksoja ryhmitellään myös sen perusteella, millaisia asioita tapahtui. Ajanjakso vaihtui, kun jotkut tärkeät asiat menneisyydessä ovat muuttuivat. Esimerkiksi Euroopan *keskiaika* vaihtui *uudeksi ajaksi*, kun tuli uusia keksintöjä, löydettiin uusia alueita ja valta vaihtui. Historian ajanjaksot ovat aina sopimuksia, joita historian tutkijat tekevät. Suurien muutosten aikana monet asiat *pysyvät* samanlaisina, ja muutokset ovat tapahtuneet eri puolilla maailmaa eri aikoina. Egyptissä oli varhainen kaupunkikulttuuri ja kirjoitustaito samaan aikaan, kun Pohjois-Euroopassa elettiin vielä kivikautta.

MUUTTUA

MUUTOS

Yhdistä sanaan oikea selitys:

aikakäsitys	osa aikaa, aikakausi
ajanjakso	ymmärrys ajan kulumisesta ja mittaamisesta
muuttua	vaihtuminen, erilaisuus entiseen verrattuna, muuttuminen
muutos	tulla erilaiseksi, vaihtua

TEHTÄVÄT:

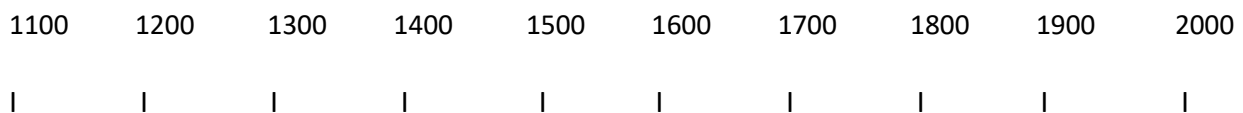
1. Mikä on vastakohta verbille muuttua? _____

2. Mikä on vastakohta substantiiville muutos? _____

3. Historiassa on läsnä (olemassa) aina siis _____ ja

_____.

4. Historiaa kuvataan usein aikajanalla, johon voi merkitä tärkeitä tapahtumia. Seuraavassa
janassa ajanjakso on _____ vuotta.

5. Numeroi seuraavat ajan ilmaukset järjestykseen sen mukaan, miten kaukaista aikaa ne
kuvaavat. Vanhin aika on numero yksi.

- 1 _____ muinaisuudessa
- _____ lähihistoriassa
- _____ viime vuosisadalla
- _____ ennen ajanlaskun alkua
- _____ 1200-luvulla

Demokratia ja diktatuuri

Seuraavassa tekstissä on johdanto, kaksi asiakappaletta ja loppukappale. Tekstissä määritellään demokratian ja diktatuurin ominaisuuksia, tunnuspiirteitä. Tekstin tavoite on saada lukija ajattelemaan ja kirjoittamaan omia ajatuksiaan.

Monet meistä ajattelevat ainakin joskus, että yksi vahva johtaja osaisi ratkaista valtion asiat. Demokratiaa pidetään vaikeana, koska eri poliittiset puolueet riitelevät keskenään, ja asioista sopiminen kestää usein kauan. Valitettavasti monesta vahvasta johtajasta on tullut ajan kuluessa diktaattori, joka on lisännyt valtaansa.

VALTIO

DIKTAATTORI

Diktatuuriksi sanomme järjestelmää, jossa on yksi vahva johtaja. Hänen takanaan on yksi vahva poliittinen puolue. Muita puolueita ei ole tai ne ovat pieniä eikä niillä ole merkitystä. Diktatuurissa ihmisten pitää hyväksyä samanlaiset arvot. Mediaa sensuroidaan eikä diktaattoria saa arvostella. Väkivalta on sallittu. Jos joku ajattelee toisella tavalla ja vastustaa diktaturia, hänet voidaan vangita ja tuomita. Usein väkivaltaa käytetään myös perhettä vastaan. Diktatuureissa taide, urheilu ja suuret juhlat palvelevat puoluetta/johtajaa. Diktatuuriin kuuluu aina myös **propaganda**. Puheissa, kirjoituksissa, kuvissa jne. yritetään vaikuttaa ihmisiin, tosiasioita muutetaan ja valtion johtajasta ja puolueesta puhutaan vain hyvää.

POLIITTINEN
PUOLUE

MEDIA

PROPAGANDA

Demokratia tarkoittaa kansanvaltaa. Ihmiset valitsevat vaaleilla ne, jotka hallitsevat maata. Demokratiassa on monta puoluetta, ja ihmisillä on erilaisia arvoja. Oikeuslaitos on itsenäinen. Media saa vapaasti arvostella niitä, jotka päättävät asioista. Väkivalta ja uhkailu on kielletty laissa. Taide, urheilu sekä muu kulttuuri on monimuotoista ja vapaata. Kuten johdantokappaleessa todettiin, demokratia on usein hidasta ja vaikeaa.

KANSANVALTA

VÄKIVALTA

Mitä mieltä sinä olet? Miksi demokratia on niin vaikeaa? Onko vapaa media hyvä vai huono asia? Onko sinun mielipiteisiisi yritetty vaikuttaa?

Yhdistä sanaan oikea selitys:

valtio	vaikuttaminen mielipiteisiin, tosiasioden vääristely
diktaattori	virallinen ryhmä, joka haluaa vaikuttaa yhteiskunnassa
poliittinen puolue	viestin välittäjät, välitystavat, viestien sisältö
media	demokratian suomenkielinen nimi
propaganda	johtaja, jolla on suuri valta päättää asioista
kansanvalta	fyysinen ihmisten loukkaaminen ja pelottelu, voi olla myös henkistä
väkivalta	alue, jolla on rajat ja itsenäisyys, tarkoittaa myös oikeusjärjestelmää

1. Millä nimellä kutsutaan yksin vallassa olevaa vahvaa johtajaa?

2. Jatka virkettä oikealla verbillä. Käytä passiivia.

Diktatuurissa mediaa _____.

Kirjoita verbille selitys:

3. Tunnetko nämä Euroopan entiset diktaattorit?

4. Tekstissä todettiin, että oikeuslaitos on demokratiassa itsenäinen. Mitä se mielestäsi tarkoittaa? Onko se tärkeää? Miksi?

Suomessa oikeuslaitos ratkaisee rikos- ja riita-asioita ja päättää, ovatko viranomaiset toimineet lain mukaisesti.

Määrittele

Määrittely tarkoittaa sitä, että selität mahdollisimman tarkasti asian. On tärkeää, että lukija ymmärtää määritelmän. Määritelmät ovat yleensä aika lyhyitä. Usein määritelmissä luetellaan ominaisuuksia tai asioita, joita käsitteeseen kuuluu. Kirjoita määritelmä. Apua saat muistilaatikoista:

DEMOKRATIA:

- päättäjät valitaan vaaleilla
- useita poliittisia puolueita
- riippumaton oikeuslaitos
- vapaa media
- väkivalta on kielletty
- erilaisia arvoja ja uskontoja

DIKTATUURI:

- yksi vahva johtaja, vaalit eivät ole aitoja
- yksi poliittinen puolue
- median sensuuri
- propaganda
- väkivalta on sallittu
- kaikille halutaan samanlaiset arvot

Demokratiassa _____

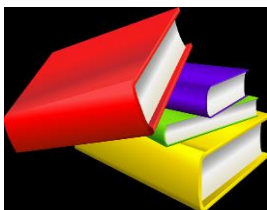
Diktatuurissa _____

Perustele

Perusteleminen/perustelu tarkoittaa, että ilmaiset, **miksi** olet jotakin mieltä. Kirjoita oma mielipiteesi diktatuurista ja demokratiasta. Perustele se. Perustelussa voit käyttää **faktatietoa** esimerkiksi Mussolinin, Hitlerin tai Stalinin diktatuureista. Faktatietoa on esimerkiksi se, kuinka paljon ihmisiä kuoli diktatuurin aikana tai se, miten valtio kehittyi (tuliko uusia työpaikkoja, oliko köyhyyttä, pääsivätkö kaikki kouluun jne.). Voit etsiä tietoa myös netistä ja tutkia, **mitä asiantuntijat/tieteilijät sanovat** demokratiasta ja diktatuurista. Voit myös kertoa omia tai läheistesi **kokemuksia**. Joskus mielipidettä perustellaan sillä, että **useat muutkin ihmiset ajattelevat niin**. Kirjoita mielipiteellesi ainakin kaksi erilaista perustelua. Valitse alku seuraavista:

Ajattelen itse, että... Minun mielestäni... Minä olen sitä mieltä, että... Minusta...

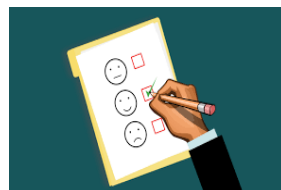
Perustelen mielipidettäni:

faktaperustelu

asiantuntijaperustelu

kokemuserustelu

yleinen mielipide